

УДК [334.722:332.43]:658.14/.17
JEL Q12, Q13

О. Й. Жабинець

кандидат економічних наук, доцент, молодший науковий співробітник
сектору просторового розвитку ДУ «Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів
e-mail: olza@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-6735-4036>

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОХОЛДИНГІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості, основні переваги та загрози функціонування агрохолдингів в аграрному секторі національної економіки. Проаналізовано внутрішні фактори, що послаблюють діяльність великих інтегрованих агроформувань та здійснено оцінку результативності їх фінансово-господарської діяльності. Агрохолдингизація аграрного сектору національної економіки є її природною реакцією на процеси глобалізації та інтернаціоналізації бізнесу у світі. Діяльність агрохолдингових структур в Україні характеризується як значною кількістю переваг для аграрного ринку та економіки в цілому, так і несе в собі певні загрози та супроводжується низкою внутрішніх недоліків даної інтегрованої форми агробізнесу. Вважаємо, що за своїм потенціалом агрохолдинги суттєво випереджають традиційні форми організації підприємницьких структур і потенційно є більш спроможні впливати на соціально-економічний розвиток держави та її регіонів.

Ключові слова: агрохолдинги, аграрний сектор національної економіки, результативність фінансово-господарської діяльності.

Zhabynets O. ESTIMATION OF THE RESULTS OF AGRO HOLDINGS' FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE

Today in Ukraine there is an urgent problem of coexistence and interaction between different types of agricultural enterprises, as well as the possibility to estimate the results of their financial and economic activity in the context of realization of production-financial potential and socio-economic functions in the state economy. During some recent years such relatively new form of entrepreneurship as agro holdings has taken a prominent and leading position not only in the agro-industrial complex, but also in the economic system of Ukraine. In particular, agro holdings ensure the strengthening of Ukrainian export position, especially in the field of plant growing, and their share in GDP is also significant. The purpose of the article is to highlight the peculiarities of the functioning and estimate the results of financial and economic activity of agro holdings in Ukraine. In today's conditions of functioning of the national economy, achievements and stable growth of profitability are becoming the determining parameters in estimation of the effectiveness of financial and economic activity and the potential of enterprises in implementing the function of social responsibility. Because the profitability is a key factor in the progress and ability of an enterprise to make a significant influence on the socio-economic environment, in-depth analysis will help identify existing or hidden reserves and capacities, as well as large integrated agribusiness forms – agro holdings will be perceived by the society adequately. The evaluation of the results of financial and economic activity was carried out for three agro holdings (Kernel, Myronivsky Hliboproduct and Astarta-Kyiv), which occupy strong positions in the industry and are characterized by publicity of information about their financial and economic activity. Farming consolidation process in the agrarian sector of the national economy is its natural reaction to the processes of globalization and internationalization of business in the world. As a result, there are many agro holdings in Ukraine. The activity of agro holding structures in Ukraine is characterized by a significant number of advantages for the agrarian market and the economy. This integrated form of agribusiness has also certain internal deficiencies and creates some threats for the agrarian market. We think that agro holdings are significantly ahead of the traditional forms of organization of business structures and are potentially more capable of influencing the socio-economic development of the state and its regions. This is confirmed by results of our research.

Keywords: agro holdings, agrarian sector of the national economy, results of financial and economic activity.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні гостро постає проблема співіснування та взаємодії різних типів сільськогосподарських підприємств, а також можливість оцінки результативності їх фінансово-господарської діяльності в контексті реалізації виробничо-фінансового потенціалу та соціально-економічних функцій в економіці держави. Така відносно нова форма господарювання як агрохолдинги в останні роки зайняла помітне та лідируюче місце не тільки в агропромисловому комплексі, але й в цілій економічній системі. Зокрема, агрохолдинги забезпечують посилення експортних позицій України, особливо в галузі рослинництва, значною є також їх частка у ВВП. Великі агрохолдингові структури мають більші перспективи

щодо просування своєї продукції на світовому ринку, визначаючи сільськогосподарські глобальні пріоритети. Крім того, саме агрохолдинги мають найвищі показники продуктивності використання землі, орендної плати, соціальних та інших виплат [1].

Однак дуже часто у наукових публікаціях можна зустріти неоднозначне ставлення до цієї відносно нової просторової форми організації аграрного бізнесу в Україні, що в свою чергу актуалізує питання, пов'язані із особливостями функціонування та оцінкою результативності фінансово-господарської діяльності агрохолдингів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти функціонування в Україні агрохолдингових структур розглядаються в працях багатьох вітчизняних

науковців, зокрема і в контексті формування збалансованої просторової політики в Україні [2]. Водночас питанням оцінки результативності фінансово-господарської діяльності агрохолдингів присвячено одиниці наукових розвідок. В даному аспекті заслуговують на увагу публікації таких науковців як С. М. Дідух, В. В. Іскри, І. В. Ковальчук, М. І. Мельник та ін. Динамічний розвиток агрохолдингів та необхідність оцінки їх ролі в економіці держави зумовлюють необхідність подальших наукових досліджень результативності фінансово-господарської діяльності агрохолдингів в Україні, виявлення тенденцій та закономірностей їх розвитку, а також можливостей реалізації виробничо-фінансового потенціалу у соціально-економічному розвитку регіонів та України.

Мета статті – висвітлити особливості функціонування та здійснити оцінку результативності фінансово-господарської діяльності агрохолдингів в Україні.

Основні результати дослідження. В сучасних умовах функціонування національної економіки досягнення та стабільне зростання прибутковості стають визначальними параметрами в оцінці ефективності фінансово-господарської діяльності та потенційних можливостей підприємств щодо реалізації функції соціальної відповідальності. З огляду на те, що прибутковість є ключовим фактором прогресу та здатності підприємства здійснювати суттєвий вплив на соціально-економічне середовище, поглиблений аналіз допоможе виявити наявні чи приховані резерви та потужності, а також забезпечить адекватне сприйняття соціумом великих інтегрованих форм аграрного бізнесу – агрохолдингів.

До основних переваг функціонування агрохолдингів в Україні можемо віднести:

1. Залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки. Так, питома вага іноземних інвестицій в сільське господарство протягом 2013-2017 рр. демонструє тенденцію зростання, а обсяги інвестицій в агросектор у 2017 році в порівнянні із 2016 роком виросли на 16,7%.

2. Ефективне вкладення інвестицій (в сучасну техніку, нові аграрні технології, якісне насіння та засоби захисту, добрива, сучасні системи управління, залучення висококваліфікованих кадрів) та створення потужного сучасного бізнесу.

3. Забезпечення високої врожайності та якості агропродукції, стабільних обсягів виробництва, високої рентабельності. Зокрема, середня врожайність с / г культур великих с / г підприємств є вищою в порівнянні із фермерськими господарствами: за нашими підрахунками протягом 2013-2016 рр. в середньому різниця складала 15,5 ц / га або 8,7%. Темп приросту обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в цілому по Україні у 2016 році в порівнянні із попереднім роком склав 6,3%, тоді як приріст продукції, що виробляється великими сільськогосподарськими підприємствами – 8,9%.

4. Ведення легального бізнесу, з легальними зарплатами і відрахуваннями в соціальні фонди, сплатою податків та додатковим соціальним навантаженням на територіях своєї присутності.

5. Здійснення впливу на формування умов ведення бізнесу шляхом консолідації аграрного співтовариства та привернення уваги держави до проблем агросектору.

6. Вихід на зовнішні ринки запозичення капіталу та формування інвестиційної привабливості українського агробізнесу.

Незважаючи на значну кількість переваг діяльності агрохолдингових структур для аграрного ринку їх функціонування несе також певні загрози, а також супроводжується низкою внутрішніх факторів, що послаблюють діяльність великих інтегрованих агроформувань [4]:

- віддалене управління активами, що породжує сповільненість реакції на локальні події;
- часту зміну пріоритетів і організаційної моделі через пошуки ефективних схем управління;
- високі витрати на управління (30% в собівартості), контроль і охорону власності;
- істотне боргове навантаження для забезпечення зростання.

Негативні елементи присутності агрохолдингів на аграрному ринку України, на думку експертів та науковців, полягають в наступному [4,5]:

- загроза монополізації галузі сільського господарства через неспроможність конкурувати з ними великій кількості дрібних і середніх виробників;
- збільшення кількості оброблюваних земель, що звужує поле для виникнення нових компаній в рослинництві;
- захоплення найбільш рентабельних і експортно-орієнтованих сфер агробізнесу;
- поглинання невеликих підприємств (кількість дрібних с / г підприємств в Україні протягом 2013-2016 рр. різко скоротилася – з 1460 у 2013 році до 603 у 2016 р. або на 58,7%);
- обмеження можливостей для розвитку особистих селянських та фермерських господарств найперше через проблематичність отримання та високу вартість кредитних та інших видів фінансових ресурсів;
- неконтрольованість способів використання ґрунтів і як наслідок – погіршення їх якісних характеристик.

У більшості досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, в яких аналізується діяльність агрохолдингів, критерієм вибору об'єктів дослідження, як правило, виступає розмір земельного банку агрохолдингу (таблиця 1).

Таблиця 1

ТОР-20 агрохолдингів України у 2017 р. за розміром земельного банку

№ з/п	Назва агрохолдингу	Розмір земельного банку, тис. га
1.	UkrLandFarming	605
2.	Кернел	602,5
3.	Миронівський хлібопродукт	370
4.	Астарт-Київ	250
5.	Мрія	185
6.	Агротон	151
7.	ІМК	137
8.	Агрейн	127
9.	Укрпромінвест-агро	122
10.	AgroGeneration	120
11.	Агрохолдинг 2012*	116
12.	Приват-АгроХолдинг	100
13.	HarvEast	97
14.	ТАС АГРО	88
15.	Sintal Agriculture	82,6
16.	Агротрейд	70
17.	Vitagro	64,5
18.	LNZ Group	60
19.	РОСТОК-ХОЛДИНГ	60
20.	Фарм Форвард	54

*створений у 2015 році.

Складено автором за даними [6].

Для оцінки результативності фінансово-господарської діяльності агрохолдингових структур у нашому дослідженні оберемо агрохолдинги Кернел, Миронівський хлібопродукт та Астарта-Київ, які до того ж увійшли до TOP-5 вітчизняних агрохолдингів, що стали кращими роботодавцями України у 2017 році за результатами опитування міжнародної компанії Korn Ferry Hay Group (рис. 1). Варто звернути увагу, що до цієї 5-ки не увійшов агрохолдинг «UkrLandFarming» (Укрлендфармінг), який є найбільшим із вітчизняних агрохолдингів в Україні за розмірами земельного банку (табл. 1). Окрім того фінансова звітність для здійснення необхідного аналізу на сайті даного агрохолдингу є відсутньою. Цікавим є також те, що агрохолдинг Мрія, незважаючи на те, що у 2014 році пережив технічний дефолт через неможливість здійснення платежів за поточними зобов'язаннями (причини дефолту – несприятливі галузеві і макроекономічні чинники), утримується в 5-ці лідерів ринку як за розміром земельних ресурсів, так і як один з кращих роботодавців серед агрохолдингів України.

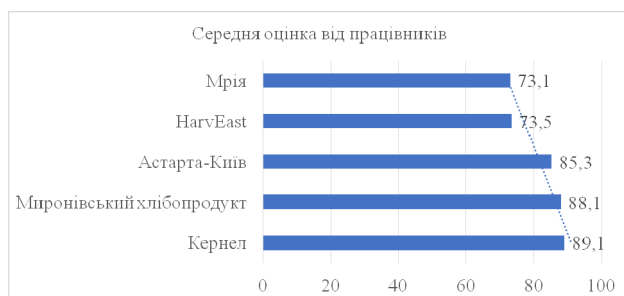

Рис. 1 TOP-5 агрохолдингів-роботодавців України у 2017 р.

Побудовано автором за [7].

Результати фінансово-господарської діяльності агрохолдингів Кернел, Миронівський хлібопродукт та Астарта-Київ будемо оцінювати на основі річних звітів, що опубліковані на офіційних сайтах цих структур. Однак для початку коротко охарактеризуємо особливості їх діяльності в аграрній галузі національної економіки.

Кернел – провідний у світі та найбільший в Україні виробник та експортер соняшникової олії, ключовий постачальник сільськогосподарської продукції з регіону Чорноморського басейну на світові ринки. Свою продукцію Кернел експортує більш ніж в 60 країн світу. З листопада 2007 року акції компанії торгуються на Варшавській фондовій біржі.

Миронівський хлібопродукт (МХП) – це компанія-лідер з промислового виробництва курятини в Україні з найбільшою часткою ринку і високою впізнаваністю бренду своїх продуктів. МХП контролює всі етапи виробництва курятини: від вирощування зернових і олійних культур, виробництва комбікормів до виробництва інкубаційних яєць та вирощування бройлерного поголів'я, переробки, збуту, розподілу і продажу м'яса птиці (зокрема через франчайзингові точки МХП). З 15 травня 2008 року акції МХП котируються на Лондонській фондовій біржі під тікером МНРС.

Астарта-Київ (входить в ASTARTA Holding N.V.) – вертикально-інтегрований агропромисловий холдинг, який з 1993 року працює у сфері цукрового

та сільськогосподарського виробництва. Основна діяльність агропромхолдингу полягає у вирощуванні буряку, зернових і олійних культур, виробництві високоякісного цукру та супутньої продукції (м'яса та сухий гранульований жом), а також молока і м'яса. Крім того, в Полтавській області Астарта-Київ має потужності із переробки сої та виробництва біогазу. У 2006 році проведено IPO компанії ASTARTA Holding N.V. та розпочато її лістинг на Варшавській фондовій біржі.

Динаміку основних результатів діяльності агрохолдингів протягом 2013-2016 рр. демонструють рис. 2 та 3, з яких видно, що у 2014 році фінансово-господарська діяльність Кернел була збитковою: розмір чистого збитку агрохолдингу склав 107 млн. дол. США. Крім того, спостерігаємо коливання обсягів валового та чистого прибутку, а також ЕВІТДА. Ситуація з результатами фінансово-господарської діяльності в агрохолдингу МХП дещо гірша, ніж в агрохолдингу Кернел. Так, у 2014 та 2015 рр. фінансово-господарська діяльність МХП була збитковою: чистий збиток МХП у 2014 році склав 472 млн. дол. США і значно зменшився у 2015 році – до 113 млн. дол. США, а уже у 2016 році чистий прибуток агрохолдингу склав 69 млн. дол. США. ЕВІТДА та величина валового прибутку хоч і демонструють тенденцію до зниження у 2016 р. в порівнянні із 2015 р., але не суттєво – відповідно на 9,59% та 1,09%. Незважаючи на кризові 2014-2015 рр. Астарта-Київ протягом аналізованого періоду демонструє прибуткову фінансово-господарську діяльність та зростання ЕВІТДА (див. рис. 2 та 3).

Варто зазначити, що ЕВІТДА (англ. Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization) є специфічним та найбільш поширеним показником ефективності в аграрному бізнесі, що характеризує фінансовий результат діяльності підприємства до вирахування витрат по виплаті відсотків, податків і нарахованої амортизації. Як свідчать дані рис. 3 за показником ЕВІТДА найефективніше серед агрохолдингів працює МХП.

Наведені дані діяльності агрохолдингів цілком відповідають ситуації, що склалася в економіці держави та аграрному її секторі у 2014 та 2015 рр. З економічної точки зору 2015 рік був одним з найскладніших років для всієї економіки країни і для аграрного бізнесу зокрема. Політична криза на фоні вичерпаних золотовалютних резервів та збільшення зовнішнього боргу країни і як наслідок – перебування економіки на грані дефолту призвели до знецінення гривні. Зростання курсу валют і валютні обмеження Національного банку України у лютому 2015 року (перед початком весняної посівної кампанії) в кінцевому підсумку вплинули на розміри посівних площ, закупівлю імпортованих складових і валовий урожай. Проблеми з фінансуванням у зв'язку із підвищенням кредитних ставок та посиленням вимог до одержання кредитних коштів відчували не тільки невеликі фермерські господарства, але як і підтверджує наш аналіз – великі агрохолдинги, що не могло не позначитися на їх прибутковості та можливостях реалізації виробничо-фінансового потенціалу.

Розрахунок рентабельності продукції агрохолдингів протягом 2013-2016 рр. (рис. 4) засвідчив беззаперечне лідерство Астарти-Київ.

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

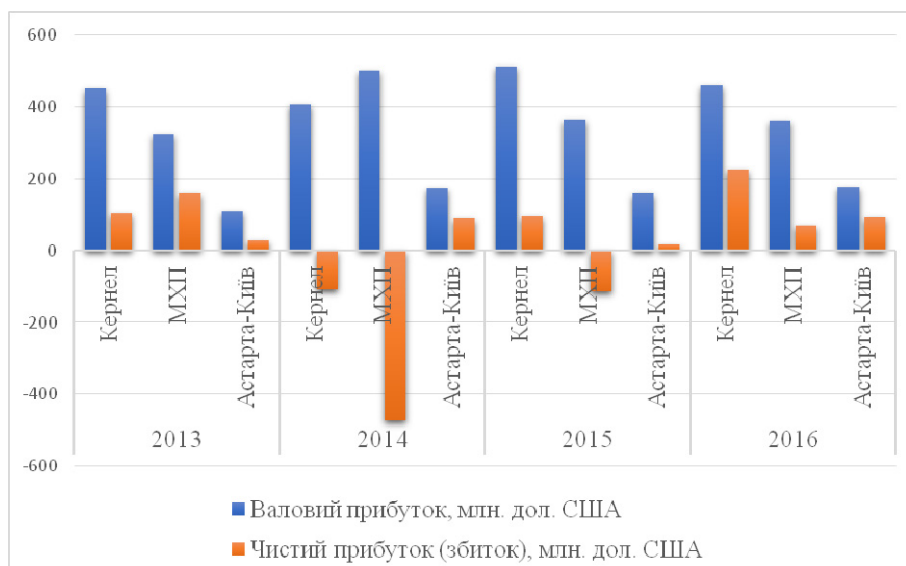

Рис. 2 Динаміка основних результатів діяльності агрохолдингів протягом 2013-2016 рр.
Побудовано автором за [8; 9; 10].

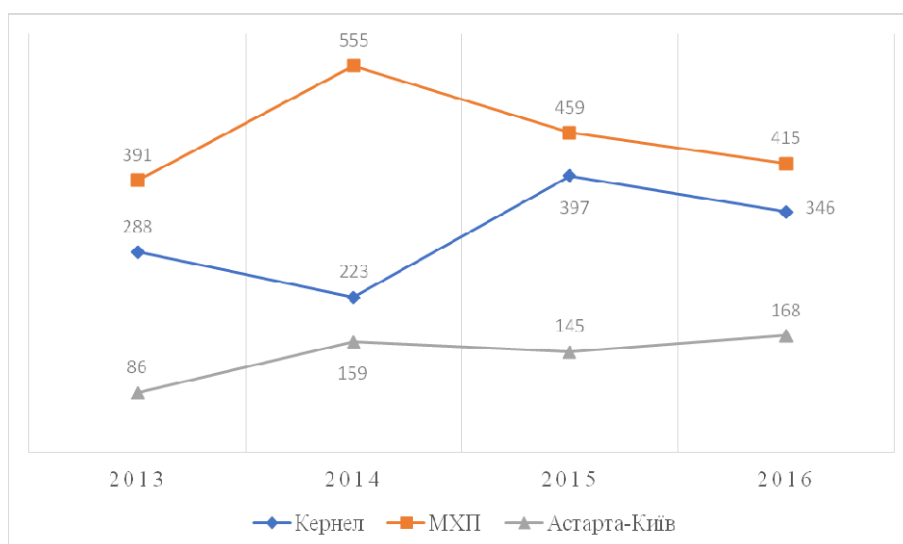

Рис. 3 Динаміка ЕВІТДА протягом 2013-2016 рр., млн дол. США
Побудовано автором за [8; 9; 10].

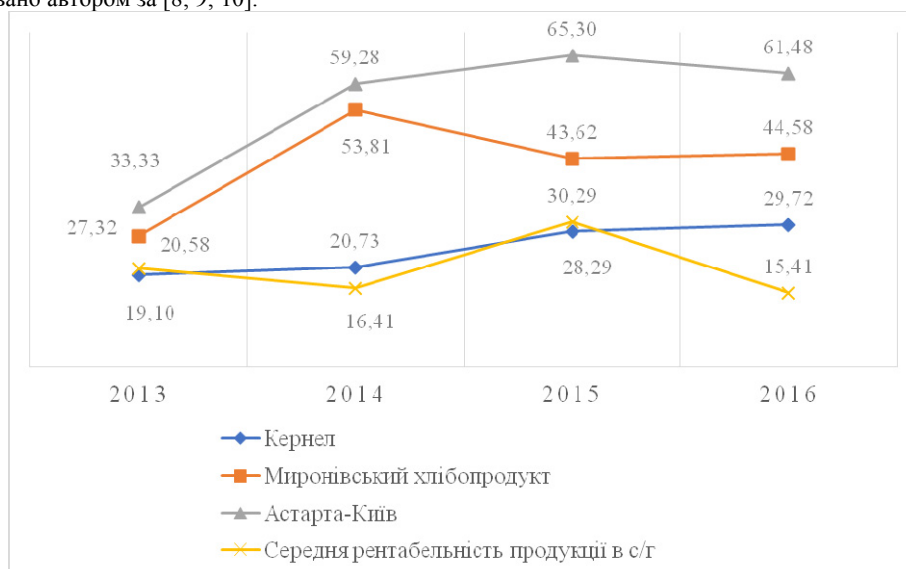

Рис. 4 Динаміка середньої рентабельності продукції в сільському господарстві та агрохолдингів протягом 2013-2016 рр., %
Розраховано та побудовано автором за [3; 8; 9; 10].

Середня рентабельність продукції лідерів галузі за аналізований період складає: Кернелу – 24,46%; Миронівського хлібопродукту – 42,3%; Астарті-Київ – 54,85%. Таким чином, всі агрохолдинги мають рівень рентабельності продукції вище середнього значення по галузі (вище 20,67%) та набагато вище оптимального значення (більше 15%), що вказує на високу прибутковість їх бізнесу та можливі перспективи розвитку.

Висновки. Агрохолдингизація аграрного сектору національної економіки є її природною реакцією на процеси глобалізації та інтернаціоналізації бізнесу у світі. Діяльність агрохолдингових структур в Україні характеризується як значною кількістю переваг для аграрного ринку та економіки в цілому, так і несе в собі певні загрози та супроводжується низкою внутрішніх недоліків даної інтегрованої форми агробізнесу. Вважаємо, що за своїм потенціалом агрохолдинги суттєво випереджають традиційні форми організації підприємницьких структур і потенційно є більш спроможні впливати на соціально-економічний розвиток держави та її регіонів, про що свідчать результати дослідження прибутковості їх фінансово-господарської діяльності, в т. ч. у кризовий період 2014-2015 рр. Перспективи подальших досліджень будуть стосуватися кількісної та якісної оцінки внеску агрохолдингів у розвиток територій своєї присутності та економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. Найефективніше використовують землю агрохолдинги. 11.2017. Режим доступу: <http://www.agrogeneration.com/ua/other/landlord-agricultural-holdings-make-the-best-use-of-land-research>
2. *Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації*: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2016. 550 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Бодаєв В., Кирик Т. Агрохолдинги – точка роста АПК. 09.2014. Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1035827#.WqfCx2rFLIV>
5. Гринчук С. В. Особливості діяльності агрохолдингів та їх вплив на розвиток сільських територій // *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2012. № 2(2). С. 27-34. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2012_2\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2012_2(2)_6)
6. Топ 100 латифундистов України. 01.2014. Режим доступу: <https://latifundist.com/rating/top100#>
7. Топ-7 агрохолдингов-работодателей Украины 2017. 07.2017. Режим доступу: <https://latifundist.com/rating/top-7-agroholdingov-rabotodatelej-ukrainy-2017>
8. Офіційний сайт агрохолдингу Кернел. Режим доступу: <https://www.kernel.ua/ua/>
9. Офіційний сайт агрохолдингу Миронівський хлібопродукт. Режим доступу: <https://www.mhp.com.ua/uk/home>
10. Офіційний сайт агрохолдингу Астарті-Київ. Режим доступу: <http://www.astartaholding.com/>

References

1. Agrogeneration. (2017, November). *Nayefektivnisha Vykorystovuyut' zemlyu ahrokhodynnyh [Agro holdings use the land a most effective]*. Retrieved from <http://www.agrogeneration.com/ua/other/landlord-agricultural-holdings-make-the-best-use-of-land-research> [in Ukrainian].
2. Melnyk, M. I. (Eds.). (2016). *Metropoliynni funktsiyi velykykh mist Ukrayiny: potentsial rozvytku ta perspektyvy realizatsiyi [Metropolitan functions of big cities of Ukraine: development potential and prospects of realization]*. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
3. *Official website of State Statistics Committee of Ukraine*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Bodaev, V., & Kirik, T. (2014, September). *Agroholdingi – tochka rosta APK [Agro holdings are the growth point of the agroindustrial complex]*. Retrieved from <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1035827#.WqfCx2rFLIV> [in Russian].
5. Hrinchuk, S. V. (2012). *Osoblyvosti diyal'nosti ahrokhodynnyh ta yikh vplyv na rozvytok sil's'kykh terytoriy [Features of the activities of agricultural holdings and their influence on the development of rural areas]*. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Journal of Zhytomyr State Technological University. Series: Economics*, 2 (2), 27-34. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2012_2\(2\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhnau_2012_2(2)_6) [in Ukrainian].
6. Latifundist.com. (2014, January). *Top 100 latifundistov Ukrainy [Top 100 latifundists of Ukraine]*. Retrieved from <https://latifundist.com/rating/top100#> [in Russian].
7. Latifundist.com. (2017, June). *TOP-7 agroholdingov-rabotodateley Ukrainy 2017 [TOP-7 agroholdings-employers of Ukraine 2017]*. Retrieved from <https://latifundist.com/rating/top-7-agroholdingov-rabotodatelej-ukrainy-2017> [in Russian].
8. Kernel (*Official website*). Retrieved from <https://www.kernel.ua/ua/> [in Ukrainian].
9. MHP (*Official website*). Retrieved from <https://www.mhp.com.ua/uk/home> [in Ukrainian].
10. Astarta-Kiev (*Official website*). Retrieved from <http://www.astartaholding.com/> [in Ukrainian].

Надійшло 06.02.2018 р.